

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

2010 JANUÁR – FEBRUÁR

3. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

- 1 Sarkozy és a francia nukleáris reneszánsz
Steingart Gabriella

- 9 Emberközpontú belügyi szemlélet az Európai Unióban
Fábián Ádám

- 14 Oroszország északi területi igényei
Csányi Benedek

 CORVINUS
KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com

ESSZÉ

SARKOZY ÉS A FRANCIA NUKLEÁRIS RENESZÁNSZ

Steingart Gabriella

BEVEZETŐ: NUKLEÁRIS RENESZÁNSZ?

Az elmúlt években sok szó esett az atomenergia reneszánszáról – Ázsia és az Egyesült Államok után már Európa-szerte is sorra jelentik be az államok reaktorépítési szándékaikat, az országok felülvizsgálják eddigi energiapolitikájukat és számos államban szabad utat engednek a nukleáris technológia előretörésének. A reaktorépítés mellett általános gyakorlattá kezd válni a régi reaktorok teljesítménynövelése és üzemidejük meghosszabbítása.

Európában ugyanis a csernobili katasztrófa után megalakult antinukleáris klub szétesni látszik. Az atomerőmű-építési moratóriumot hirdető országok lassan lazítanak antinukleáris attitűdjükön és beállnak a támogatók sorába. Hollandia meghosszabbítja egyetlen reaktorának üzemidejét és jelezte a „Borssele-2” nevű reaktor megépítésé vonatkozó szándékait. Svájcban az 1990-es atomerőmű építési moratórium után 2000-re az ország atomerőmű-ellenessége csökkenni látszik. 2000-ben a svájci törvénykezés tiszta energiának minősítette az atomenergiát, majd 2003-ban a svájci lakosság is az atomenergia támogatásáról „nyilatkozott”. 2009-ben Olaszországban Berlusconi is bejelentette, hogy az olasz energiapolitika prioritásai közé beemeli az atomerőművi villamosenergia-termelést – írja Dr. Aszódi Attila, a Budapesti Műszaki Egyetem Nukleáris Technikai Intézetének igazgatója, a BME Atomenergetika Tanszékének vezetője, a 9. Energiapolitikai Fórumon (2008 október 14) elhangzott előadásának írott változatában. Az Európai Unióban is számos olyan intézkedést hoznak, mely bizonyítja a nukleáris energia megváltozott értékelését. 2007 őszén az uniós országok létrehozták a *Sustainable Nuclear Energy Technology Platform*-ot, majd nem sokkal ezután 2007. november 26-27-én megtartotta

első ülését az Európai Nukleáris Energia Fórum (*European Nuclear Energy Forum*) is – írja Dr. Katona Tamás János a *Nukleon* szakfolyóirat hasábjain „A nukleáris energia szerepe a fenntartható fejlődésben” című tanulmányában.

FRANCIAORSZÁG ÉS A NUKLEÁRIS ENERGIA

„Nincs olajunk, de vannak ötleteink.” Ezzel a szlogennel indult el Franciaországban az a politikai folyamat, mellyel megkezdődött Franciaország energiatakarékosági programja, és amelynek keretében megnyílt az atomenergia rejtette lehetőségek kiaknázásához vezető út. Franciaország a világ második legnagyobb atomenergia termelője az Amerikai Egyesült Államok után. A mostani energetikai helyzet annak az 1974-es döntésnek köszönhető, amely az első olajválság hatására elrendelte számos atomerőmű megépítését – derül ki a World Nuclear Association beszámolójából. Ennek eredményeként Franciaország sikeresen csökkentette energiatartósságát és megalapozta egy hosszú távú energiabiztonságra épülő energiapolitika prioritásait.

A francia nukleáris energia-felhasználás három alapelve a következő: *sécurité* (biztonság, kifelé), *surété* (üzembiztonság) és *transparence* (átláthatóság) – írja Somogyi Norbert Tét attasé a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal honlapján. Ez a hármas elv alapozta meg azt a bizalmat az atomenergia iránt, ami lehetővé tette, hogy a francia lakosság elfogadja és támogassa országa energiapolitikáját – ez a konszenzus napjainkban a legtöbb országban még hiányzik.

Ma Franciaország 19 atomerőműve és 59 reaktora az ország villamosenergia termelésének 75%-t teszi ki és emellett a villamosenergia-export évi 3 millió euró nyereséget is hoz az államnak, amely Franciaországot a világ legnagyobb nettó exportőrévé teszi e tekintetben – írja *World Nuclear Association* idézett honlapja.

Sarkozy elnök eddigi hivatali ideje alatt kulcsszerep jutott a nukleáris szektornak a francia külpolitikában. A francia vezető politikájában összefonódnak az energetikai és környezetvédelmi célkitűzések, így az atomenergiát mind energiapolitikai, mind környezetvédelmi szempontból fontosnak tartja. Az atomenergiát, mint tiszta, emissziómentes forrást a globális felmelegedés elleni harc egyik legfontosabb tényezőjévé teszi. Franciaország így tovább folytatja nukleáris iparának fejlesztését, amely

magában foglalja atomerőműparkjának megújítását, új reaktorok fejlesztését és építését is. A jelenleg üzemben lévő francia reaktorok átlagos életkora 20 év, ami azt jelenti, hogy 2015-2025 között e kapacitások nagy része eléri élettartamának végső határát. Ezen okból szükséges időben megtett lépésekkel biztosítani az atomenergia termelés folyamatosságát – írja a Somogyi Norbert fentebb idézett cikkében.

Ennek megvalósítására az Areva és a német Siemens közös fejlesztésű francia-német technológia alapján kifejlesztette a harmadik generációs 1600 megawatt teljesítményű európai nyomott vizes reaktort (EPR), amely fokozatosan venné át a jelenleg 19 francia atomerőműben működő 59 reaktor munkáját. Ez az új kapacitás a tervek szerint sokkal gazdaságosabb lesz, 30%-kal kevesebb üzemanyagot fog felhasználni és élettartama is megnő a jelenlegi 30-40 évről 60 évre. Ennek első lépéseként 2007-ben Flamanville-ben megindult az első EPR beruházás, de várhatóan a közeljövőben megkezdődik a második ilyen reaktor építése is a normandiai Penlyben. Saját reaktorparkjának megújítása mellett Franciaország elsődleges célja, hogy bizalomépítő lépésekkel elfogadtassa a nukleáris energiát európai és globális szinten és az így megnövekedő területen piacot szerezzen új reaktortípusának.

KULCSRELÁCIÓK – A FRANCIA NUKLEÁRIS ENERGIA-DIPLOMÁCIA PIACKERESÉSE ÉS CÉLJAI

A növekvő támogatás nyilvánvaló oka, hogy az egyes országoknak mind energiafüggőségi mind környezetvédelmi szempontból egyre nagyobb szükségük van új energiaforrásokra. Az államokra ható ilyen típusú kényszereket és a környezetvédelem fontosságát használja ki Franciaország saját „nukleáris diplomáciájának” kialakítása során. Sarkozy elnök hatalmas energiával vetette bele magát atomenergetikai stratégiai együttműködések kialakításába Európában, Afrikában a Közel- és Távol-Keleten, melyet diplomáciai geopolitikai, katonai és legfőképpen gazdasági érdekei motiváltak. Az új tendenciát jól leírja Pierre Guillaumat gondolata, aki De Gaulle védelmi minisztere, illetve korábban a Francia Atomenergia Bizottság elnöke volt:

„A franciák szeretnek szerződéseket kötni. Ez a külügyminisztérium mániája, de idővel minden minisztérium átveszi ezt a mentalitást. A miniszterek idegen államok fővárosaiba utaznak, és ott ragaszkodnak ahhoz, hogy egyezményeket köthessenek.” (Idézi Mycle Schneider a Mycle

Schneider Consulting „Nuclear France Abroad” című elemzésének 14. oldalán)

A Pierre Guillaumat által megfogalmazott mentalitással kezdett hozzá Sarkozy is a francia nukleáris energiaipar piacainak bővítéséhez E politikai és gazdaságdiplomáciai támogatásra szüksége is van a harmadik generációs Európai Nyomottvizes Reaktor-t (EPR) kifejlesztő és értékesítő francia-német Areva cégnek, mely jelenleg külső piacot keres reaktorainak. Franciaországban Flamanville-ben épül egy EPR-reaktor, mely a tervek szerint 2012-ben kezdi meg a villamosenergia-termelést. Franciaországon kívül pedig Finnországban épül az Olkiluoto-3 blokk, az első európai harmadik generációs reaktor, mely hosszú idő után az első, Nyugat-Európában épülő nukleáris reaktor – írja Dr. Aszódi Attila fentebb idézett tanulmányában.

A piackeresés azonban nem csak Európa határain belülre terjed ki. Franciaország a tavalyi év során lépett be az egyre inkább bővülő és fejlődő kínai energiapiacra. Egy kínai-francia vegyesvállalat létrehozását követően a tervek szerint Franciaország két EPR-t fog építeni Kínában. A létrejött *Guangdong Taishan Nuclear Power Joint Venture Company Limited* vegyesvállalatban az EDF ötven éven keresztül 30%-os tulajdonrészrel fog részt venni az atomerőművek építési és üzemeltetési munkájában. A kínai piacra való bekerülés azért tekinthető kiemelkedő fontosságúnak, mert Kína jelentős beruházásokat tervez ezen a területen. Ezt jól jelzik a jelenlegi tendenciák is: a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség jelentése szerint Kínában jelenleg 11 nukleáris reaktor működik és 20 áll építés alatt – írja a *World Nuclear Association* vonatkozó honlapja.

Sarkozy közbenjárása következtében Franciaországnak az indiai energiapiacra is sikerült betörnie. Manmohan Szingh indiai kormányfő az Egyesült Államok után Franciaországra is számít reaktorparkjának bővítése során. 2008. szeptemberi indiai látogatása során Sarkozy egy bilaterális nukleáris együttműködési szerződést írt alá az indiai kormányfővel, melynek értelmében francia cégek atomreaktorokat fognak építeni az ázsiai országban – írja a *World Nuclear News*.

További sikeres egyezménynek számít a kazah és a francia elnök között a nukleáris üzemanyag-kereskedelemre és gyártásra létrehozott közös cég. Kazahsztán különösen fontos a francia atomenergia uránellátása szempontjából, világviszonylatban ugyanis Kazahsztán jelentős

kitermelőnek számít e tekintetben. A létrehozott IFA STAR nevű vállalkozás 51%-ban az Areva, 49%-ban a kazah KazAtompProm tulajdonában működik Párizsban. Az egyezmény következtében ilyen üzemanyaggyártó üzem épülhet Kazahsztánban, a szerződés értelmében pedig a közös vállalat 2039-ig évi 4000 tonna uránkitermelésre vállalkozik – írja a *World Nuclear News* egy másik cikke.

Nagy-Britannia is jelentős lépésre szánta el magát akkor, amikor kormánya 2008 januárjában bejelentette, hogy kész újabb atomerőművek építésére. Gordon Brown miniszterelnök legalább nyolc atomerőmű építését tervezi a következő 15 évben, a már meglévő 9 ilyen létesítmény mellé. E 9 erőműből 8-at a British Energy üzemeltet, a brit cég a tavalyi évben azonban 35,2%-ban a francia EDF kezébe került – írja a *Times Online*. A brit vállalt állami tulajdonának eladására azért került sor, mert az már évek óta veszteségesen üzemelt. Emellett pedig a brit kormány részben ezen részesedés eladásából kívánja finanszírozni új atomerőparkjának létrehozását. Az EDF 2009-es jelentése szerint a cég brit atomerőművei nagyon jól teljesítettek, hosszú idő után 4 blokkban is újraindult a termelés, a British Energy nyeresége 2009-re egy év alatt 96%-kal nőtt – írja a *NukInfo*.

A francia elnöki aktivitás azonban nem csak a legnagyobb piacokra terjed ki. Kihaszználva a közép-európai államok jelentős energiafüggőségét, Sarkozy jelentős lobbitevékenységet folytat ezen országokban a francia technológia és reaktorok eladása érdekében.

Lengyelország, mely korábban szintén atomerőműépítési moratóriumot hirdetett, most ambiciózus atomerőmű építési tervekkel állt elő. Tervek szerint az ország energiaszektorában 20 év múlva jelentős szerepet fog játszani a nukleáris energia – jelentette be az ország miniszterelnöke, Donald Tusk 2008 novemberében tett franciaországi látogatása során. A francia elnök és a lengyel miniszterelnök nukleáris együttműködési szerződést írt alá, mely szoros kooperációt feltételez a lengyel Poland's PGE és a francia EDF között. A megegyezés értelmében az EDG két EPR reaktort fog építeni Lengyelországban – írja a *businessneweurope.eu* portál.

Románia szintén francia kapcsolatait kívánja kihasználni nukleáris energiaparkjának fejlesztése érdekében. Sarkozy elnök és Traian Basescu román elnök 2009 májusi találkozásuk alkalmával megegyezésre jutottak a második román atomerőmű megépítéséről, melyet francia technológiával és francia cégek bevonásával fognak véghezvinni. E két európai ország mellett

2008. szeptember 18-án Robert Fico szlovák miniszterelnök is stratégiai együttműködést írt alá Sarkozyvel a nukleáris energia békés célú fejlesztésértől, annak ellenére, hogy korábban a Mohi erőművet az olasz villamos energetika cég, az ENEL építette.

Sarkozy ezzel a francia külpolitika és diplomácia egyik prioritásává tette az atomenergia kérdését és további támogatókat kíván megnyerni a nukleáris energia békés célú felhasználásának ösztönzéséhez. E cél kapcsán került sor a nukleáris energia jövőjéről szóló konferenciára Párizsban, amelyen Sarkozy több új kezdeményezéssel állt elő. Az atomerőmű-építés pénzügyi háttérének megteremtése érdekében azt kérte a Világbanktól és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banktól, hogy járuljanak hozzá az atomenergia békés felhasználását célzó beruházások finanszírozásához. Ez persze összefüggésben áll Sarkozy azon tervével, melynek értelmében ösztönözni kívánja a békés célú atomenergia-felhasználást azon fejlődő országokban is, amelyek állami költségvetésükből képtelenek lennének finanszírozni az ilyen beruházásokat. Sarkozy egyik legfőbb céljának tekinti az atomenergia lakossági célú felhasználásának ösztönzését, ezt a nukleáris energia iránti bizalom növelését előidéző programok támogatásával kívánja elérni. Kiemelkedő nemzetközi kutatók és szakemberek összefogásával egy olyan nemzetközi kutatóintézetet szeretne létrehozni, mely lehetővé tenné a globális szintű összefogást ezen a területen. Amint láttuk ez az együttműködés már megvalósulni látszik Kína és Franciaország között és az új terv következtében sor kerülhet egy nemzetközi kutatóhálózat kialakítására is. Sarkozyt a bizalomépítés és a francia gazdasági érdekek vezérelték akkor, amikor a konferencián felszólította a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséget egy egységes osztályozási rendszer kidolgozására, amely biztonsági szempontból rangsorolná a piacra szánt reaktorokat. Ebben a felvetésében egyértelműen közrejátszanak a francia piaci érdekek. A francia reaktorok mellett a piacon megtalálhatóak az olcsóbb orosz és dél-koreai típusok is melyek erősen rontják a francia reaktorok versenypozícióját. Ezzel az intézkedéssel azonban a magas biztonsági előírásoknak megfelelő francia reaktorok kerülhetnének előnyösebb versenyhelyzetbe azon országokban, melyek a hajlandóak többet áldozni a biztonság érdekében - írja a *Nucnet* hírrovata.

A NON-PROLIFERÁCIÓS AGGODALMAKRÓL RÖVIDEN

Franciaország, bár igyekszik biztonságosnak feltüntetni az atomenergiát, néhány lépésével mégis veszélybe sodorhatja a lassan kialakuló bizalmi légkört. Sarkozy Franciaország gazdasági és geopolitikai érdekeinek megvalósítása érdekében nem csak a politikailag stabil, fejlett országokban népszerűsíti energiapolitikáját. Hivatalba lépése óta több milliárd dollár értékben írt alá szerződést Algériával, Líbiával, Marokkóval, Katarral és az Egyesült Arab Emírátsukkal. Sarkozy ilyen irányú aktivitását a non-prolifерáció miatt aggódók nyugtalanokdva figyelik. A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy Sarkozy egyre nagyobb aktivitással ad el az atombomba készítéshez is szükséges nukleáris technológiát az arab világban. Több német politikus is arra szólította fel a francia államfőt, hogy mérlegelje a kockázatot – írja Michelle Smith és Charles D. Ferguson az *International Herald Tribune*-ben megjelent cikkükben (a cikk a Council on Foreign Relations honlapján érhető el).

ÖSSZEFOGLALÁS: FRANCIAORSZÁG, MINT A „NUKLEÁRIS RENESZÁNSZ” ÉLLOVASA?

Az országokat egyre inkább sújtó energiafüggőségi problémák, az energiaárak gyors változása, a globális klímaváltozás fenyegetései arra ösztönzik az államokat, hogy más, a fosszilis energiahordozókat helyettesítő energiaforrásokra építsék energiapolitikájukat. Ezt az igényt ismerte fel Franciaország, amikor a nukleáris szektorban szerzett tapasztalatait kihasználva megindította a nukleáris technológia terjesztésére (értékesítésére) irányuló programját. Mint láthatjuk, az országok egyre nyitottabbá válnak az atomenergia felhasználásra, melyhez nagy segítséget nyújt a pozitív francia példa – mind energiapolitikai mind környezetvédelmi szempontból. Ahhoz azonban, hogy nukleáris reneszánszról beszélhessünk, még jó pár évnek kell eltelnie. Ennek az inkább hosszabb, mint rövid időtartamnak feledtetnie kell a csernobili katasztrófát és vissza kell szereznie a társadalom bizalmát az atomenergiával kapcsolatban. Ebből a perspektívából azonban mindenképpen szükséges a Sarkozy elnök által is sürgetett egységes szabályozási rendszer és a szorosabb nemzetközi összefogás e területen. A fenti tendenciákból jól látszik, hogy a Föld egyre növekvő energiaigényei és

a nemzetközi politikai napirenden egyre fontosabb pozíciót elfoglaló környezetvédelem kérdése miatt a nukleáris energia jelentősége nőni látszik – ebben pedig vélhetően vezető szerepet fog vállalni a francia külpolitika.

CIKK

EMBERKÖZPONTÚ BELÜGYI SZEMLÉLET AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Fábián Ádám

Az Európai Unió spanyol elnöksége január 18-án mutatta be főbb prioritásait.¹ Az elnökségi program legfontosabb részét a gazdasági válságból való kilábalás, a Lisszaboni Szerződés végrehajtása, a nemi egyenjogúság biztosítása és az Európai Unió globális aktorrá válása képezi. Emellett a spanyol parlament pártjai javasolták azt is, hogy az elnökség vegye a prioritások közé a szabadság, biztonság és jog térségének megerősítését is, különös tekintettel a terrorizmus elleni küzdelemre, valamint a bevándorlás- és menekültpolitika felülvizsgálatára. Az év elején munkáját megkezdő spanyol elnökségnek fontos feladata lesz, hogy megfelelő cselekvési tervet dolgozzon ki a svéd elnökség által 2009 decemberében elfogadott Stockholmi Programhoz (2010-2014), amelynek talán sikerül beváltani a 2004–2009-es időszakra vonatkozó Hágai Programhoz fűzött reményeket. Az elnökségi trió másik két tagjának, Belgiumnak és Magyarországnak pedig szintén ambiciózusnak kell lenniük a cselekvési terv beindításában. Az elemzés a bel- és igazságügyi együttműködés legfontosabb mérföldköveinek bemutatása után röviden jellemzi a Stockholmi Programot, amely ennek a politikaterületnek az alapjait képviseli a jövőben.

A bel-és igazságügyi együttműködés a 70-es években jelent meg, mint kormányközi egyeztetési forma a kül- és biztonságpolitikához hasonlóan. A három részből álló TREVI csoport² lehetőséget adott a tagállamok bel- és igazságügyi minisztereinek, hogy információt és tapasztalatokat cseréljenek, valamint egyezményeket fogadjanak el az Európai Tanács

---

¹ <http://www.euractiv.hu/intezmenyek-jovo/linkdossziak/spanyol-elnkseg-000103>

² http://www.euvonal.hu/index.php?op=kozossegi_politikak&id=4

igénybevétele nélkül. Az 1970-es években különösen aktuálissá vált egy ilyen együttműködési forma, hiszen Európa jelentős részét olyan terrorcsoportok fenyegették, mint a német Vörös Hadsereg Frakció első és második generációja, az olasz Vörös Brigádok, vagy a müncheni olimpiai játékokon túsokat ejtő Fekete Szeptember. Nyilvánvalóvá vált, hogy a belső terrorizmus és a szervezett bűnözés nem ismer országhatárokat. Rónyai Rita Belügyi Szemlében megjelent *A terrorizmus elleni küzdelem az Európai Unióban I.* című cikke szerint az Európán kívüli terrorcsoportokkal hallgatólagos megegyezés született titkosszolgálati módszerekkel, így egy ideig sikerült elodáznia a terrorizmus külső fenyegetésként való értékelését egészen a 90-es évek közepéig (Rónyai [2004] 94).

Az egységes belső piac kiépülése a személyek és áruk szabad áramlásával olyan biztonsági kihívást jelentett, amely a bel- és igazságügyi együttműködés további elmélyítését kívánta meg. A Maastrichti Szerződésnek köszönhetően kialakult a hárompilléres struktúra. A Maastrichti szerződésben a harmadik pilléres politikákhoz két csoport tartozott. Az első csoportba tartoztak azok a politikaterületek, amelyek az Amszterdami Szerződésnek köszönhetően átkerültek az első pillérbe, mint például a menekültügyek, a bevándorlás, a külső határok őrzete és általában a harmadik országok állampolgáraival szemben folytatott politika. Az „klasszikus” harmadik pilléres politikákhoz tartozott a rendőri együttműködés, a nemzetközi csalások elleni küzdelem, az igazságügyi együttműködés, a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem. Ezen a területen a jogalapot először tehát az Amszterdami, majd legutóbb a Lisszaboni Szerződés³ változtatta meg. Az Amszterdami Szerződés által a nem „klasszikus” harmadik pilléres politikák átkerültek az első pillérbe, a Lisszaboni Szerződésnek köszönhetően pedig a pilléres struktúra megszüntetésével az összes bel- és igazságügyi politikaterület az elsődleges jog részévé vált. Ez formailag úgy nyilvánult meg, hogy a tamperei EU csúcs által megfogalmazott „szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség” elnevezés lett az Európai Unió Szerződésének IV. címe *A vízumokkal, menekültügyekkel, bevándorlással kapcsolatos és a személyek szabad mozgására vonatkozó politikák* elnevezés helyett. Az igazságügyi együttműködés polgári és büntetőügyekben, valamint a rendőri együttműködés keretében megfogalmazott célok, az állomány közös képzése, a szervezett bűnözés

---

³ <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:HU:HTML>

elleni összehangolt fellépés, a releváns információk gyűjtése és tárolására vonatkozó elvek lettek a legfontosabb új elemek a Szerződésben.

2009 decemberében befejeződött a Hágai Program⁴, amelynek kiértékelése során – ahogy azt Kádár Andrea Beatrix az Európai Tükörben megjelent cikkében⁵ bemutatja – kiderült, hogy nagyrészt az első pilléres politikákra vonatkozó célok valósultak meg, a harmadik pilléres politikák közül a terrorizmus elleni küzdelem területén történt jelentősebb előrelépés. A svéd elnökség által prezentált Stockholmi Program⁶ egy nyitott és biztonságos Európát kíván megvalósítani, amely az európai polgárok érdekeire, szükségleteire és védelmére koncentrál. A Stockholmi Program európai parlamenti vitája⁷ során is a biztonsági kérdések és az alapvető jogok tiszteletben tartásának egyensúlyához kapcsolódtak a hozzászólások. Zbigniew Cichon, lengyel európai parlamenti képviselő a migrációs politika kapcsán megjegyezte, hogy nem szabad új falakat építeni Európában, mert ez tragikus következményekkel járna nemcsak az egyénekre, de a családokra nézve is. Az Európai Egységes Baloldal- Északi Zöld Baloldal képviselőcsoport tagja, Dimitrios Papdimoulis szerint a bevándorlás emberi jogi kérdés, amelyet gyakran félresöpörnek a biztonsági érdekek.

A Stockholmi Program az Európai Menekültügyi és Bevándorlási Paktumot tartja mérvadónak ezen a területen, kiemelt prioritásként kezeli az illegális bevándorlás elleni küzdelmet, főleg a déli határokon. Fontosnak tartja, hogy a belügyi együttműködés a külső dimenzió figyelembe vételével összhangban valósuljon meg. A külső dimenzió ebben az esetben a megfelelő szomszédságpolitikát jelenti, a jó kormányzás, a stabil, demokratikus intézményrendszer kiépítését jelenti az államkudarc közelébe került országokban, nehogy azok a szervezett bűnözés, vagy a terrorizmus táptalajává váljanak.

A Stockholmi Program megnevezi azokat az eszközöket, amelyek elengedhetetlenek a célok teljesítéséhez: kölcsönös bizalom, új jogszabályok elfogadása, koherencia a külső és belső dimenzió között, hatékony kommunikáció, a civil társadalommal való dialógus, a jelenlegi pénzügyi

---

⁴ http://ec.europa.eu/justice_home/news/information_dossiers/the_hague_priorities/index_en.htm

⁵ <http://biztpol.corvinusembassy.com/%20%0Ahttp://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/BD2B9FDC-26FF-423C-A88F%20%0AB4B9936CBC09/0/EUtukor2009junius.pdf>

⁶ http://biztpol.corvinusembassy.com/%20%0Ahttp://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/doc1_11_487_84019493.pdf

⁷ http://biztpol.corvinusembassy.com/%20%0Ahttp://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/016-64467-320-11-47-902-20091113STO64424-2009-16-11-2009/default_en.htm

háttér biztosítása a politikaterület céljainak megvalósításához. A Stockholmi Program emberközpontúsága a terrorizmus elleni küzdelemben is új megközelítést alkalmaz, amelyet leginkább Alexandra Gheciu *Securing Civilization?* (Gheciu [2008] 39) című könyvében bemutatott befogadó megközelítéssel lehet leírni. Eszerint a terroristák „eltévelyedett” emberek, akik hibát követtek el. A terrorizmus a szegénységre, a társadalmi perifériára történő kerülésre vezethető vissza. A Stockholmi Program a jelenség gyökerét igyekszik megragadni azzal, hogy a különbségek tiszteletben tartását, a legsebezhetőbb társadalmi csoportok védelmét támogatja. A terrorista csoportok bővülését teszi lehetővé, hogy a társadalom perifériájára került csoportok egy része fogékony a radikális eszmékre, és kész ezeket az eszméket tettekre váltani. A terrorizmus ezen megközelítése aktuális a szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem európai évében. A Stockholmi Program szerint biztosítani kell az egyének jogainak védelmét az információs társadalomban és adatvédelmi garanciákkal kell megóvni az egyén privát szférához való jogait. A nemrég új fordulatot vett, Európa és az Egyesült Államok közötti banki adatok átadásáról szóló párbeszéd rávilágít arra, hogy mennyire eltérően gondolkodik az európai integráció a biztonság és az alapvető jogok közötti megfelelő egyensúlyról. A banki adatok továbbítása a terrorizmus finanszírozása elleni harc újabb lépcsőfoka lett volna. A terrorizmus finanszírozása elleni harc során elfogadható polgári szabadságjogi korlátozások eltérő megítélése nemcsak a transzatlanti szintéren jelentenek törésvonalat, hanem az Unió intézményei között is. Az európai állampolgárok adatainak védelméről szóló ügy miatt szembe került egymással az Európai Parlament és az Európai Bizottság, majd pedig a Parlament és a Tanács. Ebben a vitában az Európai Parlament a megfelelő biztonsági intézkedések és az alapvető jogok közötti egyensúly fenntartását támogatta. 2006-ban látott napvilágot az a hír, hogy a belgiumi székhelyű Nemzetközi Bankközi Pénzügyi Telekommunikációs Társaság (SWIFT) európai állampolgárok banki adatait továbbítja az Egyesült Államok hatóságainak. Ezzel nyilvánvalóan megsértette az európai adatvédelmi elveket, és emiatt a közösségi politika napirendjére került. 2007-ben egyezett meg az Egyesült Államok és az Unió abban, hogy a továbbított adatokat kizárólag a terrorizmus elleni harcban használják fel. 2009 szeptemberében az Európai Parlament felkérte az Európai Bizottságot, hogy tárgyalja újra az Egyesült Államokkal a banki adatok továbbításának

kérdését.⁸ A Lisszaboni Szerződés megnövelte az Európai Parlament hatáskörét a nemzetközi egyezményeket illetően, ugyanis megadta a blokkolás jogát az intézménynek, amelynek bekövetkezése esetén újra kell tárgyalni az adott szerződést. Az Európai Parlament éreztette is megnövekedett hatalmát, amikor 2010. február 11-én 378 képviselő szavazott⁹ az adatok átadását lehetővé tevő ideiglenes megállapodás ellen, és 196 mellette.

Összefoglalásként elmondható, hogy a Stockholmi Program is egy újabb lépcsőfok afelé, hogy visszaálljon a megfelelő egyensúly a biztonsági kérdések és az emberi jogok védelme között 2001. szeptember 11, a 2004-es madridi és a 2005-ös londoni merényletek sokkja után.

NEM INTERNETES FORRÁSOK

GHECIU, Alexandra [2008]: *Securing Civilization? The EU, NATO, and the OSCE in the Post- 9/11 World*. Oxford University Press, Oxford

RÓNYAI Rita [2004]: *A terrorizmus elleni küzdelem az Európai Unióban I.* In: Belügyi Szemle. 52/2. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest. A következő elemzésben foglaltak teljes megértésében segíthet az International Boundaries Research Unit és a Durham Egyetem által készített térkép.¹⁰

---

⁸ <http://www.euractiv.hu/kulpolitika/hirek/ tovabbra-is-tema-eu-usa-adatvedelmi-ugy-001979>.

⁹ <http://biztpol.corvinuembassy.com/%20%0Ahttp://www.euractiv.hu/kulpolitika/hirek/a-swift-igent-valoszinleg-el-lehet-felejteni-002332>

¹⁰ <http://www.dur.ac.uk/resources/ibru/arctic.pdf>

CIKK

OROSZORSZÁG ÉSZAKI TERÜLETI IGÉNYEI

Csányi Benedek

Az Északi-sark egyike földünk azon területeinek, amelyeket a nemzetközi közösség még nem „osztott fel” teljesen, így egyértelműnek tűnik, hogy konfliktusok alakulhatnak ki az érdekelt kívánó felek között. Az Északi-sarkon érintett államok ezzel szemben elsődlegesen a kooperációra és a tárgyalásos úton történő, nemzetközi jog szerinti rendezésre törekednek, ezt egyértelműen kifejtették nemzetköz fórumokon is, erre egyik példa az ún. Ilulissati Deklaráció.¹ Habár létezik tengerjogra vonatkozó nemzetközi szabályozás (elsősorban az ENSZ Tengerjogi Egyezménye² tekinthető mérvadónak), sokszor találkozunk olyan térségekkel, amelyekre a Tengerjogi Egyezményt felülíró, bilaterális megállapodások érvényesek. Elemzésemben elsősorban arra szeretnék kitérni, melyek azok a speciális jogi szabályozás alá eső területek, amelyek Oroszországot közvetlenül érintik.

KELETI- ÉS NYUGATI SPECIÁLIS TERÜLETEK (EASTERN- ÉS WESTERN SPECIAL AREAS)

Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok között létezik egy 1876. évi határmegállapodás, amely rendezi a két ország határvonalát a Bering-szoroson, a Csukcs- és a Bering-tengeren (Alaszka eladása után szükség volt az új határok pontos meghatározására). Amikor azonban mindkét állam aláírta az ENSZ Tengerjogi Egyezményét és életbe lépett a kétszáz tengeri mérföldes kizárólagos gazdasági övezet szabálya, több helyen is átnyúlt a két ország kizárólagos gazdasági övezete az 1876-ban

---

¹ http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf

² <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201833/volume-1833-A-31363-English.pdf>

megállapított határokon. Gazdaságilag a Bering- és a Csukcs-tenger is fontos terület – írja Vlad Kaczynski 2007-es munkájában.³ Csak a Csukcs-tenger alatt mintegy 30 milliárd hordónyi olaj⁴, jelentős mennyiségű gáz, és mindkét ország számára nélkülözhetetlen halászterületek találhatóak.

A Tengerjogi Egyezmény aláírása után egyértelművé vált mindkét fél számára, hogy az eredeti megállapodásokon változtatni kell. A két állam végül 1990-ben tudott megegyezésre jutni, az akkori Szovjetunió és az Egyesült Államok 1990. június 1-én ugyanis aláírtak egy megállapodást a tengeri határaikról.⁵ Az egyezmény értelmében ma három északi speciális területről és egy nyugati speciális területről beszélhetünk. A speciális területek az 1876-os határvonalon átnyúló kizárólagos gazdasági övezetek. A keleti speciális területek esetében az orosz fél mondott le minden jogáról az amerikaiak javára, míg a nyugati speciális területnél az amerikaiak tették meg ugyanezt Oroszország számára.

A Szenátus több mint egy évvel az aláírás után, 1991. szept. 16-án ratifikálta a megállapodást, míg Oroszország a mai napig nem hajlandó a megállapodás megerősítésére. A Duma egészen a dokumentum 1997-es visszautasítása óta nem tett ilyen irányú lépéseket. (Elferink, Rothwell 2001: 183.o.) Oroszország szeretné elérni az egyezmény módosítását, elsősorban a halászati kvóták felülvizsgálatát kérve. Egy átírt megállapodás fontos lenne a lehetséges olaj- és gázmezők, valamint a tengeralattjárók szabadabb mozgása szempontjából is. (Kaczynski 2007) A kelet-oroszországi viszonyokra egyébként jellemző, hogy a korrupció miatt a halászati kvótákat nem tartják be és többszörösen „túlhalásszák” az orosz gazdasági övezetet. Egy 2007-es tanulmány szerint a kelet-oroszországi illegális halászat éves forgalma 3 milliárd dollár körül mozog. (Lukin 2007: 6.o.)

SVALBARD (SPITZBERGÁK)

A Svalbard szigetcsoport igen különleges helyet foglal el a nemzetközi rendszerben. Egészen 1920. február 9-éig, a Svalbard Egyezmény⁶ aláírásáig rendezetlen helyzetű volt, „res nulliusnak” tekintették. Az egyezmény életbe lépése óta Norvégia szuverenitása érvényesül a

---

³ <http://www.d1074152.mydomainwebhost.com/projects/russia/node/354>

⁴ <http://www.commondreams.org/archive/2008/02/08/6938>

⁵ <http://www.state.gov/documents/organization/125431.pdf>

⁶ <http://www.sysselmannen.no/hovedEnkel.aspx?m=45301%20>

területen, azonban a nemzetközi szerződés számos kötelezettséget ír elő a szigetcsoporttal kapcsolatban. A legfontosabbnak az a rendelkezés tűnik, amely megszabja, hogy a szigeteken a 39 aláíró állam (köztük Magyarország) állampolgárai letelepedhetnek, és erőforrásaihoz diszkriminációmentesen hozzáférhetnek. Habár norvég törvények és végrehajtás működik a területen, nemzetiségtől függetlenül mindenkinek joga van vállalkozásba kezdeni, legyen szó halászatról, vadászatról, tengeri, ipari vagy bányászati tevékenységről, esetleg kereskedelemről. Minden beszedett adó a spitzbergáki kormányzatot illeti, Norvégia csak az adminisztrációs költségek fedezésére szedhet be adókat. A 9. cikk szerint Oslo köteles gondoskodni arról, hogy a szigetcsoport demilitarizált övezet legyen, ezt a Norvég Királyság be is tartja, mindössze a parti őrség hajói jelentik a minimális fegyveres erőt. A helyi gazdaság szempontjából a vas, réz, cink és a jelentős mennyiségű szén és a halászat fontos. A svalbardi lakosság mindössze 2100 főből áll, 55%-uk norvég, 44%-uk ukrán és orosz, nagy részük a bányász cégek településein él.⁷

Norvégia és Oroszország között nincsenek egyértelműen meghatározott tengeri határok és az orosz halászat kérdése sem rendezett, amelyek állandó viták tárgyát képezik.⁸ Oslo emellett egyoldalúan bejelentette igényét a Svalbard körüli 200 tengeri mérföldes (1 tengeri mérföld = 1,852 km) kizárólagos gazdasági övezet létrehozására, amelyet Moszkva nem hajlandó elismerni. (Guo, 236.o.)

NORVÉG-OROSZ HATÁRVITÁK A BARENTS- TENGEREN ÉS A „SZÜRKE ZÓNA” (GREY ZONE)

Oslo és Moszkva mind a mai napig nem tudott megegyezni a Barents-tengeri határaitól, azonban a két fél a kisebb konfliktusok ellenére próbál tárgyalásos úton megoldást találni a kérdésre. Az első megállapodás 1957-ben született, amikor a két ország szárazföldi határainak közvetlen közelében található Varangerfjordot, Norvégia leginkább keletre eső Barents-tengeri kijáratát, ill. öblét osztották fel egymás között.⁹

A két állam alapvető véleménykülönbsége a felosztásnál abban nyilvánul meg, hogy míg Norvégia a Barents-tengeri határokat az ún. középvonallal – az egyenlő távolság elve alapján jelölné ki, addig Oroszország a szektor

---

⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sv.html#top>

⁸ <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/disputes-s.htm>

⁹ <http://www.state.gov/documents/organization/61609.pdf>

alapú felosztás elvét részesíti előnyben (a kontinentális talapzatot a partvonalak arányában kellene felosztani), a határt egy északi-sark felé tartó vonal jelezné, amely a Spitzbergák melletti speciális területet elkerülné.¹⁰ A nézeteltérésből fakadóan 155 ezer km² vitatott hovatarozású területről beszélhetünk, amelynek egy részét „szürke zóna” néven ismeri a világ. A Barents-tenger gazdag halászterületei miatt azonban nem egyértelmű szabályozásra volt szükség, ezért a két fél 1978-ban aláírta az ún. Szürke Zóna Egyezményt (*Grey Zone Agreement*)¹¹. (Stabrun 2009: 9.o) Az egyezmény 30 éves időtartamra vonatkozik, ezért 2010. júl. 1-én le fog járni, így a közeljövőben valószínűleg növekedni fog a diplomáciai aktivitás a két ország viszonylatában.¹²

A LOMONOSZOV-HÁTSÁG

Oroszország számára kiemelt fontosságú a Lomonoszov- és a Mengyelejev-hátság. 2001-ben Moszkva az ENSZ-hez fordult és a Tengerjogi Egyezményre hivatkozva bejelentette igényét a gazdasági övezetének kibővítésére, ezt az igényt azonban nem fogadták és nem is utasították el, Oroszországot ugyanakkor további bizonyítékok bemutatására kérték.¹³ Az érvelés alapja, hogy a Jeges-tenger mélyén fekvő hátságok az eurázsiai, tehát az orosz kontinentális talapzathoz tartoznak. Moszkva maximum a partvonalától 350 tengeri mérföldnyire vagy a 2500 méteres izobát (folyó- és állóvizek egyenlő mélységű pontjait összekötő) vonaltól 100 tengeri mérföldnyire terjesztheti ki fennhatóságát, ha igazolni tudja, hogy a terület a kontinentális talapzatához tartozik.¹⁴

A térség fontosságát jelzi, hogy idén márciusban a RIA Novosti hírügynökség honlapján található tudósításokban Putyin és Medvegyev is beszélt már az arktiszi területek jelentőségéről; a miniszterelnök kijelentette, hogy országa idén 50 millió dollárnak megfelelő rubelt szán a bizonyítékok felkutatására¹⁵, az elnök pedig sajnálatát fejezte ki, hogy

---

¹⁰ <http://www.dur.ac.uk/resources/ibru/arctic.pdf>

¹¹ <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1309.pdf>

¹² <http://biztpol.corvinuembassy.com/%20http://www.barentsobserver.com/extension-of-the-grey-zone-agreement.4611862-116320.html>

¹³ http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_rus.htm

¹⁴ http://continentalshelf.gov/media/constraint_lines-3D.jpg

¹⁵ <http://en.rian.ru/russia/20100315/158203547.html>

államát akadályozzák az arktiszi szénhidrogén-mezők feltárásában, amelyet jogi szempontból elfogadhatatlannak talál.¹⁶

Nem szabad azonban azt hinnünk, hogy a többi Jeges-tenger menti állam nem próbálja hasonlóképpen bizonyítani további területek saját gazdasági zónájukhoz csatolását. Az Amerikai Egyesült Államok és Kanada 2003 óta együttműködve szintén a kontinentális talapzatot vizsgálja két hajójával – az amerikai Healy jégtörő és a kanadai Louis S. St-Laurent parti őrségi hajó 2009-ben is augusztus elejétől egy hónapon át végeztek kutatómunkát.¹⁷

A STATUS QUO VÉGE?

A határviták miatt megmerevedett helyzet nem tartható sokáig, ugyanis a jég utóbbi években tapasztalt folyamatos visszahúzódása (a 2010. márciusi jégtakaró is bőven elmarad az átlagtól)¹⁸ idővel rendkívül kecsgetető gazdasági lehetőségekkel szolgálhat. A konfliktus „megoldásával” kapcsolatos legrosszabb forgatókönyv természetesen egy Jeges-tengeri háború lenne, azonban mint láthattuk, a vitás kérdéseket az államok próbálják bilaterálisan rendezni, sokszor akár a Tengerjogi Egyezményt is felülbírálván. Az ENSZ azon álláspontja, hogy az érintett országok gyűjtsenek több információt a kontinentális talapzatokról, 2001-ben egy időre lecsitította a gazdasági övezetek kiterjesztését követelőket. Hamarosan a folyamatos kutatói munkáknak meglesz az eredménye és a nemzetközi közösségnek fel kell készülnie arra, hogy óriási mennyiségű adathalmazra támaszkodva a Jeges-tenger menti államok elő fognak állni követeléseikkel, amelyek ráadásul teljesen jogszerűnek tekinthetők (a korábban már említett keretek között) a nemzetközi jog alapján.

NEM INTERNETES FORRÁSOK

ELFERINK, Alex G. Oude, ROTHWELL, Donald (2001): The law of the sea and polar maritime delimitation and jurisdiction. *Kluwer Law International*, Hága.

LUKIN, Artyom L. (2007): *Environmental Security of Northeast Asia: A Case of the Russian Far East*. Asian Affairs: An American Review 2007. március 22-ei számában.

---

¹⁶ <http://en.rian.ru/russia/20100317/158225793.html>

¹⁷ <http://continentalsshelf.gov/>

¹⁸ http://nsidc.org/images/arcticseaiceneews/20100303_Figure3.png

GUO, Rongxing (2007): Territorial disputes and resource management: a global handbook. *Nova Science Publishers*. New York.

STABRUN, Kristoffer (2009): The Grey Zone Agreement of 1978 – Fishery Concerns, Security Challenges and Territorial Interests. *Fridtjof Nansen Institute*.

***

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com